

Broedvogels

Groeve Oostermeent 2023

Dirk Prop

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Goois Natuurreservaat

Broedvogels Groeve Oostermeent

Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken
Werkgroep broedvogels
Postbus 1028
1200 BA Hilversum
broedvogels@vwggooi.nl
www.vwggooi.nl

Goois Natuurreservaat

Uitgave VWG: 318

Tekst: Dirk Prop
Review: Dick Jonkers, Paul van der Poel, Hugo Weenen & Han Westendorp
Foto's: Dirk Prop tenzij anders vermeld

Omslag: Overzicht van de Groeve Oostermeent vanaf de Burgemeester Lecoultredreef

Copyright 2023– Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum

Intro

De tellingen zijn uitgevoerd door:

Dick Jonkers
Paul van der Poel
Dirk Prop
Hugo Weenen.

Opdrachtgever en contactpersoon van Goois Natuurreservaat is boswachter John van Didden.

Peter kampen, teamleider terreinbeheer van Goois Natuurreservaat, verstrekke de namen van de planten die zijn aangeplant in 2023.

Inhoudsopgave

1.	Samenvatting.....	5
2.	Inleiding	6
3.	Het gebied	6
3.1.	Beheer	7
4.	Werkwijze	9
4.1.	Methode	9
4.2.	Weer	9
4.3.	Tellingen	9
5.	Resultaten	10
5.1.	Aantallen	10
5.2.	Soortbespreking	12
5.3.	Mogelijke broedvogels	16
6.	Zoogdieren	17
7.	Beheeradviezen.....	18
8.	Geraadpleegde bronnen.....	20

1. Samenvatting

In 2023 zijn bij de broedvogelinventarisatie van de Groeve Oostermeent 18 broedvogelsoorten vastgesteld.

Net als de vorige jaren was een grote kolonie Oeverzwaluw in de steilwand in het centrum van het gebied gevestigd. De kolonie heeft zwaar te lijden van predatie door de Vos. Hoger gelegen nesten blijken voor de Vos minder goed bereikbaar en zijn daarom succesvoller.

In de laaggelegen zone komen enkele karakteristieke heidevogels voor: Graspieper, Kneu en Roodborsttapuit. De aantallen zijn relatief hoog en al een tiental jaren vrij stabiel.

In de periode van 2011-2023 hebben verschillende bosvogelsoorten gebroed in de boomsingel langs de Randweg: Heggenmus, Roodborst, Merel, Braamsluiper, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Tuinfluiter, Vink en Putter. De aantallen zijn wisselend tot maximaal 3 territoria.

Bij andere soorten zien we kleine, trendmatige veranderingen. De Boompieper heeft ingeboet terwijl de Grasmus juist toeneemt.

In afnemend aantal broedt ook de Kievit nog in de lage heidestruiken.

De Meerkoet profiteert van de plassen die enkele jaren geleden zijn uitgegraven. Een paar Nijlgans is onverminderd succesvol en zag opnieuw kans al zijn jongen groot te brengen. Broedgevallen van de Wilde Eend zijn echter niet meer vastgesteld, vermoedelijk omdat deze grondbroeder moeite heeft om de Vos op afstand te houden.

Naast de grote kolonie oeverzwaluwen en de heidevogelsoorten ontleent de Groeve zijn waarde aan de soms verrassende vestigingen. Zo ontdekten we in 2023 voor het eerst een broedgeval van de IJsvogel en een territorium van de Groene Specht. Dankzij de beschermde status van het gebied heeft het de potentie om ook in de toekomst voor verrassingen te zorgen.

Het rapport geeft enkele beheeradviezen ter bescherming en verdere verrijking van het terrein.

Schape op het heischrale grasland met op de achtergrond Krentenboomjes van 't Harde

2. Inleiding

De VWG (Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken) inventariseert 3-jaarlijks de broedvogels van de Groeve Oostermeent. Het terrein is in beheer bij GNR (Goois Natuurreservaat).

Het doel is om trendmatige veranderingen in de broedvogelpopulatie vast te leggen en concrete beheeradviezen te geven.

Eerdere inventarisaties zijn uitgevoerd in 2011, 2014, 2017 en 2020 (Prop 2020).

3. Het gebied

De Groeve Oostermeent¹ (20,1 ha) is een natuurgebied dat is ingeklemd tussen het oude dorp van Blaricum en de nieuwe wijk Bijvanck.

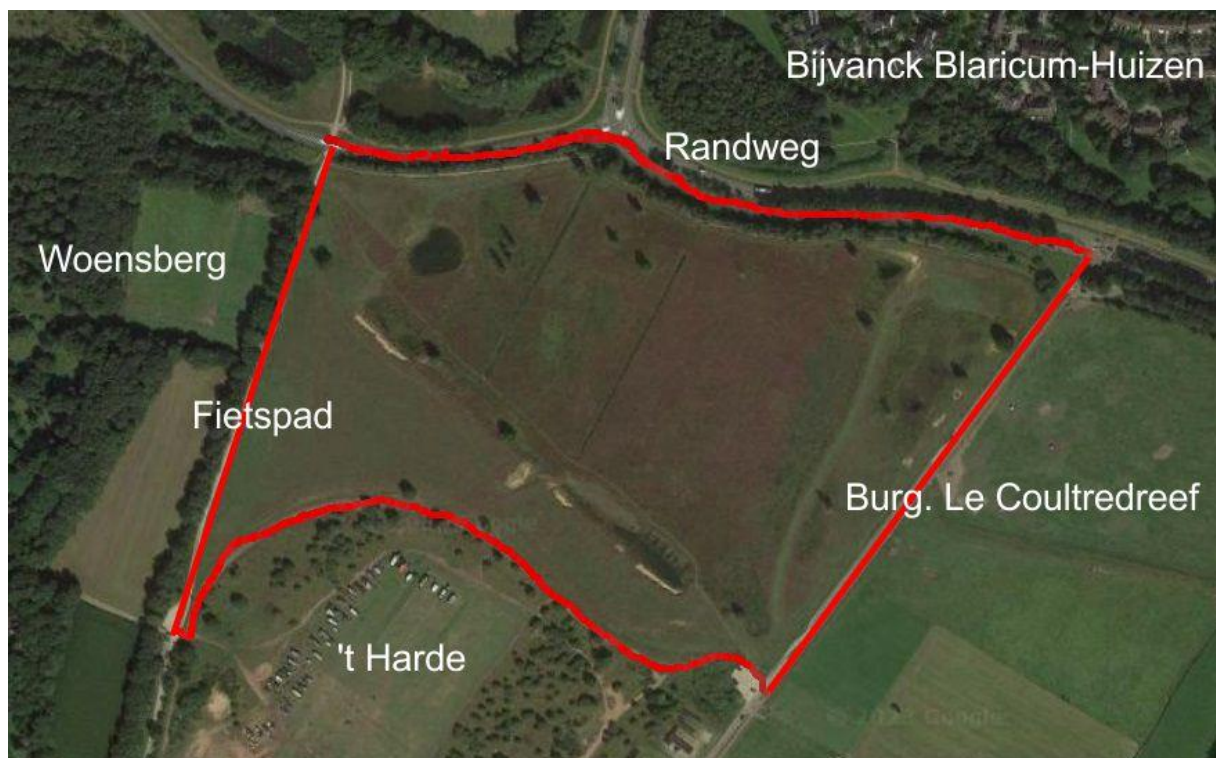
De Groeve is al sinds 1991 in beheer bij GNR. In 2008 heeft de gemeente Blaricum het gebied samen met het aangrenzende 't Harde ook in eigendom aan GNR overgedragen.

Het terrein bestaat uit een voormalige zandgroeve en een onvergraven hoger gelegen deel, gescheiden door een 400 meter lange en plaatselijk bijna 3 meter hoge steilwand. Het lage deel wordt gekenmerkt door een vrijwel open landschap met droge en vochtige heide en schraal grasland met poelen en kwelsloten. In de vochtige heide groeien naast Struik- en Dopheide onder andere Kleine Zonnedauw en Klokjesgentiaan. Er staan enkele losstaande Berken, waarvan de zaden terecht komen in de heidevegetatie. Dit leidt steeds weer tot het ontstaan van nieuwe berkengroei. De grondwaterstand varieert van het maaiveld tot een halve meter diepte, afhankelijk van locatie en seizoen. Het kwelwater is afkomstig van de Blaricummer Eng en de Woensberg.

Het hoge deel van het terrein bestaat uit droog heischraal grasland met vooral Struikheide, Schapenzuring en Borstelgras.

Langs de steilwand loopt een gemarkeerd pad, waarover de bezoekers geacht worden te lopen.

Het gebied wordt zuidelijk begrensd door 't Harde, dat eveneens in beheer is bij GNR. Hier mogen honden loslopen, waar veel gebruik van wordt gemaakt.

Figuur 1 Kaart van het telgebied.

¹ Verder 'de Groeve' genoemd.

3.1. Beheer

Dit hoofdstuk beschrijft de belangrijkste beheeringrepen die GNR in 2023 heeft uitgevoerd die direct van invloed zijn op de habitat.

- **Beplanting Burgemeester Le Coultredreef**

De Burgemeester Le Coultredreef ligt ten oosten van de Groeve en verbindt het oude dorp van Blaricum met de bebouwing van de Bijvanck. De gemeente Blaricum heeft de weg in het kader van een herinrichtingsplan een ingrijpende facelift gegeven. De weg is kaarsrecht en kaal en wordt door de buurtbewoners altijd de landingsbaan genoemd. Om iets aan de lelijke uitstraling te doen, zijn jonge boompjes en struiken langs de weg aangeplant. Voor deze nieuwe aanplant is ruimte gemaakt door de afrastering van de Groeve een tiental meters westwaarts te verplaatsen, waardoor het beweide deel iets ingekrompen.²

De aanplant bestond uit de volgende soorten:

- Veldesdoorn
- Hazelaar
- Europese vogelkers
- Kardinaalsmuts
- Meidoorn
- Sleedoorn
- Gelderse roos
- Hondstroos
- 3 lindenbomen

De planten hebben zich in eerste instantie goed ontwikkeld dankzij het natte begin van het voorjaar. Deze groeizame start werd echter gevolgd door een extreem lange droogteperiode van 36 dagen, waarin het blad steeds gele begon te kleuren en een groot deel van de planten is afgestorven.

- **Beplanting op heischraal grasland**

Informatiebord GNR voor de geplaatste exclusies

In de rapporten van 2011, 2014, 2017 en 2020 hebben we GNR geadviseerd om de soortenarme zone ten zuiden van de steilwand meer variatie te geven. Dit hoge en droge deel heeft weliswaar een kruidenrijke vegetatie (ook wel heischraal grasland genoemd) en de bodem is licht geaccidenteerd; de vegetatie heeft echter weinig structuur en broedvogels ontbreken. Ons advies was om de biodiversiteit van deze zone te verhogen door de aanplant van enkele

bomen en struiken. GNR heeft hier gehoor aan gegeven en in 2023 twee omheiningen geplaatst van enkele honderden vierkante meter elk. In deze 'exclusies' zijn dezelfde plantensoorten gepoot als langs de Burgemeester Le Coultredreef; het enige verschil is dat de Lindes zijn vervangen door Zomereiken.

Helaas heeft ook deze aanplant dezelfde ontwikkeling doorgemaakt als die van de Burgemeester Le Coultredreef met een aanvankelijk voorspoedige bladvorming, gevolgd door uitdroging in de regenloze periode van 36 dagen. De toekomst zal uitwijzen welke planten dit hebben overleefd.

². De geannexeerde strook met de nieuwe aanplant blijft ook in de toekomst onderdeel uitmaken van onze inventarisatie. Het oppervlak van ons telgebied blijft dus gelijk.

- **Beweiding**
In tegenstelling tot vorige jaren werd het gebied niet meer begraasd door Schotse Hooglanders.
Wel was er als vanouds een kudde van 21 schapen. Deze zijn echter begin juni naar elders verhuisd, omdat er door het uitblijven van regen voor de schapen onvoldoende viel te eten. Nieuw was de beweiding van vier (geiten-)bokken. Deze zijn ingezet vanwege hun brede dieetkeuze, die niet alleen uit gras en kruiden bestaat, zoals bij schapen, maar ook uit houtige gewassen. De hoop is gevestigd dat de geiten de sterke aanwas van de Berk in kunnen dammen. In het hoofdstuk over de beheeradviezen komen we hier op terug.
- **Afmaaien heide**
Om de verruiging en verhouding van de heide tegen te gaan is een groot oppervlak van de heide (ca 1.5 ha) kort afgemaaid en het maaisel afgevoerd. In de loop van het voorjaar ontkiemden hier veel kruiden en struikheide, maar ook Berken.
- **Verbod voor honden**
Ten zuiden van de Groeve ligt 't Harde. In dit gebied mogen honden los lopen en hier wordt volop gebruik van gemaakt. Van heinde en verre rijden de mensen naar de twee parkeerplaatsen om hun hond uit te laden en laten. GNR is bij de inrichting de hondenbezitters verder tegemoet gekomen door ze de mogelijkheid te bieden om met een aangelijnde hond een rondje te lopen via de Groeve. De laatste jaren gebeurde dit ook steeds meer zodat de hondenuitlaters de meest frequente bezoekers van de Groeve werden. Het merendeel van de mensen hielden hun hond netjes aangelijnd en bleven op het pad, maar sommigen liepen ook dwars door het gebied onder het motto 'we houden van de natuur'. Een enkeling vond ook het aanlijnen overbodig. Nadat een loslopende hond een schaap heeft doodgebeten en een geit zodanig is verwond dat deze afgemaakt moest worden, was voor GNR de maat vol en is er in de Groeve een volledig verbod voor honden ingesteld.

Het westelijke deel van de steilwand

4. Werkwijze

4.1. Methode

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de broedvogelkarteringsmethode (BMP) van Sovon (Vergeer et al. 2023).

Deze werkt als volgt. In de loop van het broedseizoen worden verschillende bezoeken aan het telgebied gebracht, waarbij met behulp van een tablet of telefoon alle waarnemingen van mogelijke broedvogels op een digitale kaart van de applicatie Avimap worden geplott. Per waarneming worden plaats, soort, broedcode en eventuele bijzonderheden geregistreerd. De gelopen route wordt automatisch vastgelegd.

Na afloop worden de gegevens geupload naar de database van Sovon. Hierbij wordt een plausibiliteitscontrole uitgevoerd. Eventuele fouten kunnen achteraf worden gecorrigeerd.

Na de laatste telling worden volgens soortspecifieke regels de territoria bepaald via een automatisch proces ('clusteren') in Avimap.

4.2. Weer

Zowel maart als april waren zeer nat met een hoeveelheid neerslag die bijna het dubbele was van het gemiddelde. Ook mei begon nat met op veel dagen flinke buien. Met een gemiddelde temperatuur van 9,7 °C tegen een langjarig gemiddelde van 9,9 °C was het voorjaar (maart, april en mei) iets aan de koele kant. Tot een zomerse dag (maximumtemperatuur in De Bilt 25,0 °C of hoger) kwam het in het gehele voorjaar niet.

Dit 'ouderwets' natte en vrij koele weertype veranderde vanaf 13 mei, toen er een lange droogteperiode intrad. Na een recordperiode van 36 dagen viel pas op 19 juni weer de eerste regen. De temperatuur was eerst vrij gemiddeld, maar steeg daarna snel. Op 9 juni kwam het kwik voor het eerst boven de 25 graden en twee dagen later werd meteen de eerste officiële tropische dag met meer dan 30 graden. Er volgde een recordreeks van dertien zomerse dagen op rij en werd het de warmste en zonnigste juni ooit.

2023 behoorde tot de 5 % van de droogste jaren sinds het begin van de meting zodat, ondanks de natte start van het voorjaar eind juni weer een fors neerslagtekort was ontstaan.

4.3. Tellingen

De datums en tijden van de bezoeken staan vermeld in Tabel 1.

Tabel 1 Datum en tijd van de bezoeken.

Bezoekdatum	Tijdstip	Teller	bezoektype
2 april	06:17 t/m 07:44	Paul. van der Poel	zonop
15 april	06:31 t/m 07:53	Paul. van der Poel	zonop
29 april	06:45 t/m 08:15	Dick Jonkers	zonop
13 mei	07:01 t/m 08:48	Hugo Weenen & Dick Jonkers	ochtend
27 mei	06:29 t/m 08:45	Hugo Weenen	ochtend
11 juni	07:23 t/m 08:44	Hugo Weenen & Dick Jonkers	ochtend
24 juni	07:04 t/m 08:15	Paul van der Poel & Dirk Prop	ochtend

Naast deze reguliere inventarisaties werden ook incidentele, aanvullende bezoeken aan het gebied gebracht. Er werd dan geen volledige inventarisatie uitgevoerd, maar deze bezoeken konden bijvoorbeeld aanvullende informatie opleveren over de zeldzamere soorten of het broedsucces.

5. Resultaten

5.1. Aantallen

In tabel 2 zijn de resultaten opgenomen van de broedvogelinventarisaties van 1991 - 2023. De inventarisaties van 2011 - 2023 zijn uitgevoerd in het kader van de driejaarlijkse cyclus (Prop 2020). De inventarisatie van 1991 is uitgevoerd door Jonkers (1991). Vanaf 2011 schommelt het aantal broedvogelsoorten redelijk stabiel tussen de 18-25 soorten. Gaan we verder terug, dan zien we dat in 1991 slechts 6 soorten in het gebied broeden. De belangrijkste oorzaak van de soortenarmoede waren de verstoringen die in die tijd veelvuldig voorkwamen. Jonkers (1991) schrijft:

De jeugd uit de bebouwing in de omgeving gebruikt het gebied als speelterrein. Soms wordt er tussen de bosjes een hut gegraven. De grootste druk richt zich op het waterrijke gebied bij de steilwand. De zandheuvelds en helling worden geregeld gebruikt en ook in het water wordt gespeeld. De bovenwand wordt als springmogelijkheid benut en kalft daardoor af. Regelmatig wordt er bovendien over de smalle bovenrand gelopen. Deze activiteiten hebben een negatief effect op de Oeverzwaluwen.

Ook in 2023 vinden er nog incidentele verstoringen door recreatie plaats, maar deze zijn niet zo ernstig als die Jonkers beschrijft. De beschermingsmaatregelen van het GNR hebben gezorgd voor een veel rijkere natuur dan 30 jaar terug. Dit is onder meer te zien in een toename van het aantal broedvogelsoorten van 6 naar 18. Naast de beschermingsmaatregelen heeft ook het terugdringen van de opslag van Berken de soortensamenstelling beïnvloed. In 1991 broedden er nog 8 Fitissen in de berkenboompjes. De Fitis is in 2023 verdwenen, maar voor het overige heeft de fauna zicht gunstig ontwikkeld met een sterke toename en diversificatie van het aantal broedvogels. De volgende paragraaf geeft een beschrijving van de broedvogelsoorten in 2023.

Tabel 2. Aantal vastgestelde territoria van de Groeve Oostermeent in 1991 -2023

	1991	2011	2014	2017	2020	2023
Grauwe Gans		1	6	2	3	
Nijlgans		1	1		1	2
Kuifeend				1		
Wilde Eend	2	2	4	4	2	
Waterhoen					1	
Fazant	1					
Meerkoet		1	1	2	4	3
Scholekster			1	1		
Kleine Plevier			2			
Kievit		3	2	2	1	1
Holenduif					1	1
Houtduif	1	1	1	1	1	1
IJsvogel						1
Grote Bonte Specht		1	1			
Groene Specht						1
Oeverzwaluw		105	135	63	65	191
Boompieper		4	2	1		1
Graspieper		3	4	5	4	5
Witte Kwikstaart		2	3	2	1	1
Heggenmus			3	1		
Roodborst			1	1	1	1
Roodborsttapuit		4	3	3	4	3
Merel		2	1			
Braamsluiper			1		1	
Grasmus		1	1		1	3
Zwartkop				1	1	2
Tjiftjaf						1
Fitis	8	3	2	1	1	
Koolmees					1	
Tuinfluitier				1		
Ekster	4	1	1	2	1	1
Zwarte Kraai		1	1	1	1	
Gaai	1					
Vink			1			
Putter			1			
Kneu		5	3	2	4	5
Aantal soorten	6	18	25	20	21	18

5.2. Soortbespreking

Nijlgans (2 territoria)

Al bij de eerste telling in april zwemt er een nijlganzenpaar met 5 kleine kuikens in de meest oostelijke plas. Waar ze hebben gebroed is onbekend; meest waarschijnlijke plek zijn de braamstruwelen net buiten de afrastering aan de noordzijde van het telgebied. Wekenlang blijft de ganzenfamilie zich rond de plas ophouden. De man staat meestal in een alerte houding te waken, terwijl de partner en kuikens druk foerageren op de grazige taluds naast het water. Pas als de plas in juni volledig is uitgedroogd, verplaatsen ze zich naar een westelijker gelegen plas, die door een grotere diepte water blijft behouden.

Eind juni wordt de hele familie gezien met 5 vliegvlugge jongen. Na een week kiezen ze hun eigen weg en verlaten het gebied.

Het ganzenpaar is waarschijnlijk dezelfde als het succesvolle paar van de vorige jaren. Door de combinatie van waakzaamheid, samenwerking, agressie en flexibiliteit hebben de Nijlganzen blijkbaar een manier gevonden om predatoren -waaronder de Vos- op afstand te houden.

In het westelijk deel zat regelmatig ook een ander nijlganzenpaar. Ze werden niet elke telling waargenomen maar er is hier wel een paring tussen deze twee gezien. Grote kans dat we dit tweede paar volgend jaar ook met jongen in het gebied terugzien.

Meerkoet (3 territoria)

3 paren Meerkoet hebben genesteld in verschillende plassen. Eén van deze plassen is in de loop van juni opgedroogd, de andere plassen bleven gedurende het hele voorjaar water behouden.

Terwijl de Nijlgans jaarlijks bijna al zijn jongen groot weet te brengen, zien we bij de Meerkoet het omgekeerde. Er zijn geen Meerkoeten met kuikens gezien. Er worden nesten gemaakt en eieren gelegd, maar daarna gaat het ergens mis. Vermoedelijk vindt er predatie plaats waarbij Vos en Blauwe Reiger de hoofdverdachten zijn.

Kievit (1 territorium)

Pul van Kievit in de Groeve Oostermeent (Paul van der Poel)

Al jarenlang broeden er één of meer Kieviten in de natte heide van de Groeve. In 2023 leek een einde te komen aan deze voor het Gooi unieke reeks. Wel werden er Kieviten gezien maar aanwijzingen dat ze daadwerkelijk gingen nestelen ontbraken. De Kieviten zaten vooral in het heidegedeelte dat door GNR kort was afgemaaid. Deze kale vlakte is een ogenschijnlijk geschikt broedbiotoop, maar is ook populair bij Ekster, Zwarte Kraai en Kauw, waarvan het aantal op kon lopen tot 200 exemplaren. Verder zal het niet helpen dat er 's nachts een Vos door het gebied doolt, zoals we naderhand met een cameraval hebben vastgelegd. Ondanks het feit dat er soms balts was gezien, hadden

we de Kievit als broedvogel afgeschreven. Groot was de verbazing toen op 2 juli bij het

oostelijke plasje langs het wandelpad een fel alarmerende Kievit met 4 piepkleine jongen werd ontdekt. Blijkbaar heeft deze vogel zich gedurende de nestfase zo verborgen weten te houden dat hij niet alleen aan onze aandacht is ontsnapt maar ook aan de Vos en andere predatoren. Bijzonder is verder dat er slechts 1 volwassen Kievit was –het was kennelijk een eenoudergezin- dat pas in juni is begonnen met eileg. De massale aanwezigheid van Kauwen was toen verminderd en mogelijk heeft ook de teruggekeerde rust meegewerkt na het ingestelde verbod op het uitlaten van honden. De prestatie om in deze omgeving 4 jongen uit te broeden kreeg geen succesvol vervolg. Na enkele dagen waren er nog 2 jongen in leven, na een week nog 1 en daarna is de Kievit verdwenen...

Holenduif (1 territorium)

In april en mei foerageerden groepen tot maximaal 60 exemplaren van de Holenduif op het door GNR kort afgemaaide heideveld. Onduidelijk is wat de herkomst van deze vogels gedurende het broedseizoen was. Ze kunnen hier op het vlakke deel niet broeden, maar, zoals duiven zijn, werd er wel zo nu en dan gebaltst.

De duiven zouden in principe wel kunnen broeden in één van de vele hopen in de steilwand en in juni is hier ook kort een roepende vogel gehoord. Dit leidt tot 1 geldig BMP-territorium ook al is niet gezien dat een Holenduif daadwerkelijk een holte bezoekt.

Houtduif (1 territorium)

Gedurende het hele seizoen zijn Houtduiven in het gebied aanwezig. Een nest is niet gevonden.

IJsvogel (1 territorium)

Vanaf februari waren dagelijks IJsvogels te zien bij de vijvers van het Stadspark van Huizen ten noorden van de Randweg, rustend op een boomtak boven het water, maar ook luid roepend in lange achtervolgingen. In het parkje ontbreken geschikte nestplaatsen, zodat het onduidelijk was wat de IJsvogels hier met hun territoriaal vertoon te zoeken hadden.

Soms zaten de IJsvogels ook bij de plasjes voor de steilwand van de Groeve, vooral de meest westelijke. Op 22 april werd hier zelfs een prooioverdracht van een zojuist gevangen kikker gezien door het mannetje.

Hiermee was het aannemelijk geworden dat de IJsvogel de steilwand op het oog hadden voor hun nestholte, ook al is deze niet ideaal omdat de basis niet in het water ligt. Het vermoeden werd bevestigd op 26 april toen wij een IJsvogel in een holte van de wand zagen vliegen. In de volgende dagen hebben verschillende waarnemers de IJsvogel deze opening in zien vliegen, soms ook met prooi in zijn of haar snavel. Deze prooien werden vooral gevangen in de vijvers van het stadspark van Huizen waarnaar de IJsvogel frequent pendelvluchten uitvoerde. Eenmaal is daar gezien dat een Salamander uit het slootje naast de kinderboerderij werd gevist, en Jurrien Uiterwijk zag een IJsvogel biddend boven de parkvijver op bijna 500 meter van de steilwand.

In de loop van mei is de IJsvogel echter verdwenen. Waren de vogels verkeersslachtoffer geworden bij het oversteken van de Randweg of was het nest door de Vos verstoord? Er waren krabsporen te zien voor de holte, maar het nest leek niet volledig uitgegraven te zijn zodat de oorzaak van het vroegtijdig einde van dit broedgeval onzeker is gebleven.

Prooioverdracht door IJsvogel van kikker voor steilwand

Groene Specht (1 territorium)

Regelmatig werd een paar Groene Specht waargenomen in de Groeve. Ze foerageerden vaak in het gras in het westelijk deel, of zaten in de boomsingel langs de Randweg. De lachende roep van de specht werd zowel binnen als buiten het telgebied regelmatig gehoord. In het bos van de Woensberg is door ons, zonder resultaat, gezocht naar de nestboom. Ook in de Groeve in de singel langs de Randweg staan bomen, maar het is twijfelachtig of de Groene Specht hier een stam van voldoende dikte kan vinden om zijn nestholte in uit te hakken. Hoe dan ook, betekent het veelvuldig roepen van de specht dat de Groeve onderdeel is van zijn territorium.

Groene Specht vliegt naar Woensberg (Hugo Weenen)

Oeverzwaluw (191 territoria)

Half april vlogen er al 10-tallen Oeverzwaluwen voor de steilwand, die zich oriënteren op de beste plek om een nestholte te graven. Vooral de oostelijke wand was in deze eerste fase populair. In de tweede

half van april waren de zwaluwen volop in de weer met strootjes, die ze van het voetpad oppikten om mee te nemen naar hun pas gegraven nest. Het aantal broedparen was weer hoog. Het leek een prima jaar te worden. In juni hebben we 191 bewoonde nesten geteld wat op hetzelfde niveau ligt als de twee voorgaande jaren: 205 paar in 2021 en 195 paar in 2022 (Jonkers en van Oort 2022). Minder gunstig is dat de kolonie te maken heeft gehad met predatie door een Vos. Op veel plekken was te zien dat hollen waren opengekrabd en de nestinhoud naar buiten was getrokken. De enige restanten van het nest waren takjes en veertjes die voor de

Kolonie Oeverzwaluwen in oostelijke steilwand

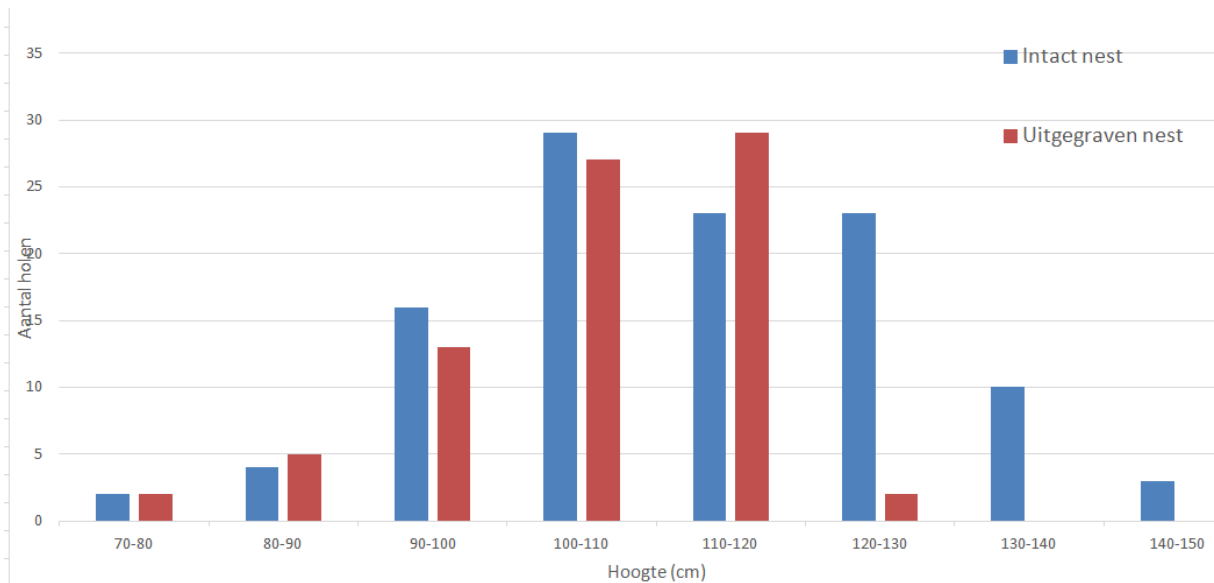
wand in het zand waren blijven liggen. De eerste uitgegraven hollen waren al in de eerste helft van mei te zien en deze predatie is doorgegaan tot in juli.

Beelden van een cameraval, die in juni voor de steilwand is geplaatst, laten zien dat een Vos elke nacht met gespitste oren langs de wand loopt. De Vos heeft een scherp gehoor en vermoedelijk start hij zijn graafwerk wanneer hij een geluid opvangt uit een nestholte. De eieren en jongen zijn dan verloren. Of de oudervogel zo'n inval overleeft is onbekend.

Het is niet voor het eerst dat melding wordt gemaakt van het uitgraven van de nesten door een Vos in de steilwand van de Groeve (Prop 2011 en Jonkers & van Oort 2022).

In 2023 hebben we de omvang van de predatie gekwantificeerd. Bovendien hebben we gemeten of de nesthoogte van invloed is op de kans om uitgraven te worden. Het onderzoek is uitgevoerd op 23 juni 2023 door Dick Jonkers, Dirk Prop, Hugo Weenen en Han Westendorp. Bij de inspectie van de 4 kolonies in de steilwand telden we totaal 191 hollen waarvan er 81 uitgegraven waren. Ook na onze telling zijn er nog nesten uitgegraven zodat we mogen concluderen dat ongeveer de helft van de nesten door de Vos werd gepredeerd.

Het staafdiagram in figuur 2 laat zien dat van de nesten tot een hoogte van 120 cm ongeveer de helft is uitgegraven terwijl dit bij slechts bij 3 van de 36 hoger gelegen nesten het geval is. Om aan de Vos te ontkomen moeten de zwaluwen blijkbaar hun nest boven 120 cm hoogte in de wand graven. Er is echter ook een bovengrens want we troffen ook 3 nesten aan op 133, 140 en 145 cm hoogte die door de Vos van bovenaf waren uitgegraven. Zie verder ook de beheeradviezen in hoofdstuk 7.

Figuur 2. Aantal intacte en uitgegraven nestholtes in de relatie tot de hoogte van het nest van de Oeverzwaluw

Graspieper (5 territoria)

De Graspieper is met 5 territoria een talrijke broedvogel in de lage heide van de Groeve. Ze zingen al vroeg in het voorjaar en in mei zijn de eerst jonge vogels te zien. Ook in juni werd volop gezongen door Graspiepers die blijkbaar een tweede broedsel wilden proberen.

Boompieper (1 territorium)

De Boompieper is sinds 2011 afgenomen en in 2020 werden zelfs helemaal geen territoria meer vastgesteld. Dit leek ook in 2023 het geval, maar bij een nabezoek op 28 juli was een fel alarmerend paar met voer aanwezig langs de noordelijk bomensingel. Dit is dus alsnog een geldig territorium hoewel het vreemd is dat deze vogels, die zich gewoonlijk tijdens de balts in zang en gedrag nogal nadrukkelijk manifesteren, zich tijdens onze reguliere telrondes rustig hebben gehouden.

Witte Kwikstaart (1 territorium)

De Witte Kwikstaart heeft succesvol gebroed in de Groeve. In juni vloog een familie met jongen bij de steilwand.

Roodborst (1 territorium)

In de bomensingel van de Randweg was 1 territorium.

Roodborsttapuit (3 territoria)

In de 5 broedvogelinventarisaties vanaf 2011 werden elke keer 3 of 4 territoria vastgesteld. Een stabiel aantal. Ook in 2023 was de soort weer succesvol. In mei/juni vlogen er minstens 2 paar met jongen rond.

Grasmus (3 territoria)

Niet eerder zijn zo veel territoria van de Grasmus vastgesteld. In mei en juni waren drie fanatiek zingende vogels aanwezig in het lage deel. Niet bekend is of er jongen zijn uitgevlogen.

Zwartkop (2 territoria)

Er zijn twee zangwaarnemingen gedaan in april. Dit levert volgens de BMP regels 2 geldige territoria op, al is de Zwartkop daarna niet meer gehoord of gezien.

Tjiftjaf (1 territorium)

In de bomensingel van de Randweg was 1 territorium.

Ekster (1 territorium)

Er was 1 bewoond eksternest in een Berk bij de steilwand. Eksters zaten ook vaak in de noordelijke bomensingel, maar een bewoond nest is hier niet gevonden.

Kneu (5 territoria)

De Kneu is een karakteristieke soort in de Groeve. De kwetterende vogels zijn vanaf april niet te missen langs het wandelpad, waar ze kunnen nestelen in de Struikheide en Bramen. Hun belangrijkste voedsel bestaat uit gras- en kruidenzaden, dat ze kunnen vinden in het heischrale grasland.

5.3. Mogelijke broedvogels

Broedvogels uit de omringende omgeving (Woensberg, Bijvanck en Stadspark) zijn regelmatig foeragerend in de Groeve te zien. Zolang ze geen territorium indicerend gedrag vertonen tellen ze niet mee als broedvogelbewoner van de Groeve, maar in de toekomst is dit zeker mogelijk.

De korte vegetatie van het heischrale grasland foerageren **Merel**, **Grote Lijster** en vooral **Zanglijster** op wormen en andere bodemdieren. Deze lijsterachtige soorten zouden kunnen broeden in de bomen van de Groeve, maar hier hadden we in 2023 geen aanwijzingen voor. Ook de **Spreeuw** is in mei en juni foeragerend te zien op de grazige delen van de Groeve.

Een paar **Scholeksters** was in april en mei aanwezig in het oostelijk deel. In 2014 en 2017 heeft de soort hier ook gebroed, maar de eieren zijn elke keer vertrapt door de schapen. In 2023 zijn er geen aanwijzingen dat de Scholekster een broedpoging heeft gedaan.

In april en mei was dagelijks een man **Torenvalk** hoog in de lucht aan het jagen op vliegende Oeverzwaluwen. De manier van jagen leek op die van een Boomvalk. Er is niet gezien dat de valk daadwerkelijk een zwaluw wist te grijpen, maar 1 mei vloog een valk met een prooi, vermoedelijk een zwaluw, in westelijke richting weg. Dit zal ongetwijfeld niet de enige keer zijn geweest dat de valk een zwaluw heeft weten te grijpen. Er zijn geen aanwijzingen dat de valk binnen de grenzen van het telgebied heeft gebroed.

Verrassend was in juni de vondst van een nest van een **Buizerd** in de singel langs de Randweg. In juni en juli werden er ook jonge Buizerds gezien. Omdat er bij het nest nooit activiteit is gezien, hebben we geconcludeerd dat het in 2023 niet in gebruik is geweest en dat de Buizerd niet in de Groeve maar ergens in het gebied van de Woensberg heeft gebroed.

6. Zoogdieren

Bij de meeste tellingen werden enkele **Hazen** gezien tot een maximum van 5.

Tijdens onze inventarisatiebezoeken hebben we geen **Vos** gezien, maar de graafsporen waarmee de holen van Oeverwaluw en IJsvogel waren opgekrabd waren duidelijk op de aanwezigheid van één of meer **Vossen**. De beelden van een cameraval, die in juni voor de steilwand is geplaatst, heeft dit ook onomstotelijk aangetoond (zie onderstaande foto).

Gedurende de dertien nachten dat de cameraval actief was, is de Vos elf maal op beeld vastgelegd. Eén nacht werd hij drie maal gefilmd, één nacht twee maal en de overige negen nachten eenmaal. Alle opnames waren in de donkerperiode.

Vos spiedend voor oeverwaluwwand in de nacht van 6 juli 2023.

7. Beheeradviezen

- **Beweiding door schapen**
De Groeve wordt beweid door een kudde van 21 schapen. Dit is een beproefde methode om vergrassing tegen te gaan. De vegetatie groeit echter op de schrale zandgrond slechts langzaam en de omvang van de kudde lijkt hier niet helemaal op afgestemd. De begrazingsdruk is zo hoog dat dit een negatief effect heeft op de bloei en zaadproductie van de planten en daarmee ook op het aantal insecten en de biodiversiteit.
Advies: stem de begrazingsdruk af op de 'draagkracht' van het gebied. Te denken valt aan het halveren van de schaapskudde.

- **Beweiding door geiten**
Om de uitbreiding van de heide tegen te gaan heeft GNR 4 geitenbokken³ in het gebied uitgezet. We hebben geen uitgebreid onderzoek gedaan naar de voedselkeuze van de geiten, maar we hebben wel een indruk op basis van de vraatsporen van de planten en van zichtwaarnemingen van de grazende geiten. De geiten zijn alleseters. Volume lijkt belangrijker dan kwaliteit. De korte, door de schapen afgegraasde vegetatie is voor de geiten dus minder aantrekkelijk. Lang gras is wel in trek. Hun gedrag is veel exploratiever dan dat van de schapen. Vaak steken ze hun kop door het gaas van de afrastering om het gras en kruiden aan de andere kant ervan te eten, iets wat je schapen nooit ziet doen. Ook eten ze veel van de Bramen, waarbij ze blijkbaar de stekels weten te ontwijken. De (weinige) Bramen binnen de afrastering kwijnen daardoor geleidelijk weg.
Ook eten de geiten van de jonge berkenboompjes, maar (helaas) lijkt dit allesbehalve hun favoriete voedsel te zijn. Plaatselijk wordt er van geknabbeld, maar dit perkt de sterke uitbreiding van de Berk niet of nauwelijks in.
Het blad van de heide wordt ook gegeten, maar dit lijkt de ontwikkeling ervan niet negatief te beïnvloeden.
Onze waarnemingen zijn te oppervlakkig om conclusies te trekken maar het is twijfelachtig of de inzet van de geiten gunstig is voor de vegetatieontwikkeling in de Groeve.
Advies: onderzoek het effect van de geiten op de vegetatie, met name de ontwikkeling van de Berken. Is het de zinvol om de geitenbegrazing in de Groeve te behouden?

- **Handmatig verwijderen van berkenopslag**
Advies: Voor het behoud van de heidevegetatie is het noodzakelijk om de uitbreiding van de Berk tegen te gaan. De inzet van de geiten lijkt niet afdoende te zijn zodat het handmatig verwijderen van de zaailingen de enige effectieve remedie lijkt te zijn.

- **Vrije wandeling op wegen en paden**
Door de geringe omvang van de Groeve is de aanwezige natuur gevoelig voor verstoring en het is daarom van belang dat recreatieve betreding beperkt blijft tot het centrale gemarkeerde pad.
Op de bordjes bij de oostelijke en westelijke klaphekjes die de wandelaars toegang geven tot het gebied staat dat 'wandeling op wegen en paden' is toegestaan. De meeste mensen begrijpen dat het de bedoeling is het met rode paaltjes gemarkeerde pad te volgen, maar enkelingen lopen door het gehele gebied over de wirwar van schapenpaadjes. Daarbij negeren ze bewust of onbewust enkele bordjes naast het pad met de tekst 'Rustgebied'. In plaats daarvan baseren ze zich op de multi-interpretabele tekst op het toegangsbord dat vrije wandeling toegestaan is op wegen en paden.
Advies: geef bij de ingang aan dat men alleen over het gemarkeerde pad mag lopen.

- **Fietsen**
Regelmatig rijden er fietsers over het gemarkeerde pad. Bij de toegang tot het gebied via de klaphekjes is de grond zandig en droog en heeft de fietser er geen erg in dat het pad verderop moerassig wordt. In dat natte traject laten de fietsers diepe bandensporen na, die de vegetatie met onder andere Kleine Zonnedauw en Klokjesgentiaan beschadigt. Bovendien wordt het pad in de loop van de tijd steeds breder omdat wandelaars het ontstane modderige middenspoor ontwijken.
Advies: geef bij de twee ingangen duidelijk aan dat het verboden is te fietsen.

³ Na het incident met een loslopende hond resteerden er nog 3.

- **Bescherming oeverzwaluwen**

Ongeveer de helft van de holen van de Oeverzwaluw wordt uitgegraven door de Vos. In totaal gaat het om bijna 100 gepredeerde nesten. Om de waardevolle kolonie in de (semi-) natuurlijke steilwand te behouden is het de moeite waard om te kijken of er een vorm van bescherming tegen de Vos mogelijk is. Schrikdraad in combinatie met een zonnecollector is een mogelijkheid. Dit is echter kwetsbaar en onderhoudsintensief.

Een stabielere en ook natuurlijker wijze van bescherming is het verhogen van de wand door de bodem ervoor te verdiepen. Zoals we in ons onderzoek hebben aangetoond worden nesten zowel van onder als van boven bedreigd. Staande op zijn achterpoten kan de Vos nesten tot een hoogte van 120 cm opengraven. Boven die hoogte is het voor de Vos veel lastiger. Hoger gelegen nesten die dicht tegen het bovenliggende grasplateau zijn gemaakt lopen dan weer het risico om van bovenaf uitgegraven te worden.⁴ De steilwand in zijn huidige vorm is ongeveer 190 cm hoog en die biedt dus aan de zwaluwen slechts een nauwe bandbreedte van ongeveer 30 cm voor een redelijk veilige nestplek.

Hoe hoger wij de wand maken, des te meer mogelijkheden voor de zwaluwen op een veilige nestplek. Er is wel een praktische grens aan het verdiepen van de wand, maar in principe is het mogelijk om de bodem voor de wand zo ver uit te graven dat een wand met een hoogte van 3 meter wordt verkregen. Dit biedt de zwaluwen een bandbreedte van ongeveer 1.5 meter waarin ze relatief veilig kunnen nestelen. De wand gaat dan weer lijken op die van 1987 (zie onderstaande foto). Aandachtspunt is dat ook de onderste helft steil genoeg moet zijn om een klauterende Vos te ontmoedigen.

Het zand dat bij deze operatie vrijkomt, kan worden afgevoerd naar de holle zandweg langs het fietspad bij de Woensberg.

Advies: Vergroot de effectieve hoogte van de steilwand door het zand aan de basis weg te graven. Opzet en uitvoering van het plan kan worden ondersteund vanuit de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken

De stuwwal van de Warandebbergen bij de Oostermeent. Opname uit 1984. Foto: R.M. Lopes de Leao Laguna

De westelijke steilwand van de Groeve Oostermeent in 1984 (Uit: Jonkers et al. 1987)

⁴ IJsvogel-expert Jelle Harder adviseert bij het ontwerp van kunstmatig aangelegde nestwanden een afstand van 40 cm tot de bovenrand.

8. Geraadpleegde bronnen

- Jonkers, D.A., R. Kole & J. Taapken (red) 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken. Hilversum
- Jonkers, D.A. 1991. Inventarisatie Groeve Oostermeent. Uitgave 72 van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.
- Jonkers, D.A. en E. van Oort. 2022. Hoe het de Oeverzwaluwen verging in 2022 in het Gooi e.o. De Korhaan 56 (4) 35-38
- Prop D. 2011. Broedvogels Groeve Oostermeent en 't Harde 2011. Uitgave 201 van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.
- Prop, D. 2014. Inventarisatie Groeve Oostermeent 2014. Ongepubliceerd rapport
- Prop D. 2017. Broedvogels van de Groeve Oostermeent 2017. Uitgave 258 van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.
- Prop D. 2020. Broedvogels van de Groeve Oostermeent 2020. Uitgave 291 van de Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.
- Sovon, Indexen broedvogels 1990-2022; Netwerk Ecologische Monitoring, Sovon, provincies en CBS, www.sovon.nl
- Vergeer J.W., Boele A., van Bruggen J. en van Turnhout, C. 2023. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.